

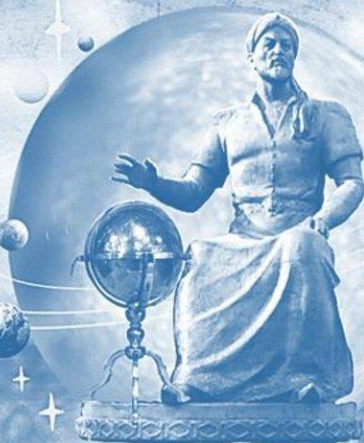

**MIRZO ULUG'BEK – BUYUK MUTAFAKKIR
OLIM VA DAVLAT ARBOBI
XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN**

**МИРЗО УЛУГБЕК – ВЕЛИКИЙ УЧЕНЫЙ-МЫСЛИТЕЛЬ И
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ
МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ**

**MIRZO ULUGBEK – THE GREAT
SCIENTIST-THINKER AND STATESMAN
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

"HECH BIR OTA FARZANDIGA GO'ZAL
TARBIYA VA YAXSHI ODOBDAN ORTIQ
BIR TUHFA IN'OM ETOLMAYDI"

"O'Z ISHIMNI MUNOSIB
AVLODLARIMGA QOLDIRDIM"

Mazkur to‘plamdan “Mirzo Ulug‘bek – buyuk mutafakkir olim va davlat arbobi” mavzusidagi xalqaro ilmiy-ar y anjumandagi (2024-yil 14-15 may) maqolalar o‘rin olgan. Maqolada keltirilgan ma’lumotlar va mulohazalar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

Тахрир хайъати

Muminov A.G.
Xoliqulov A.B.
Musayev N.U.
Ishanxodjayeva Z.R.
Yunusova X.E.
Kobzeva O.P.
Jo‘rayeva S.N.
Siddikov R.B.
Ernazarov Sh.E.
Narbekov A.V.
Xudoyqulov U.K.
Xidirov A.M.
To‘xtabekov K.A.
Baltabayeva M.M.
Kandaxarov A.X.
Akramova F.A.
Alinazarova D.V.
Usarov U.A.
Tog‘ayev J.E.
Egamberdiyeva G.A.
Shakirov I.R.
Qosimov M.R.
Abdullayev A.X.
Raxmonova M.SH.
Kamolova M.F.
Egamberdiyev A.M.
Ergashev H.Y.
Raishev T.T.

Редакционная коллегия

Муминов А.Г.
Холикулов А.Б.
Мусаев Н.У.
Ишанходжаева З.Р.
Юнусова Х.Э.
Кобзева О.П.
Джураева С.Н.
Сиддиков Р.Б.
Эрназаров Ш.Э.
Нарбеков А.В.
Худойкулов У.К.
Хидиров А.М.
Тухтабеков К.А.
Балтабаева М.М.
Кандахаров А.Х.
Акрамова Ф.А.
Алиназарова Д.В.
Усаров У.А.
Тогаев Ж.Э.
Эгамбердиева Г.А.
Шакиров И.Р.
Косимов М.Р.
Абдуллаев А.Х.
Рахмонова М.Ш.
Камолова М.Ф.
Эгамбердиев А.М.
Эргашев Х.Ю.
Раишев Т.Т.

Editorial board

Muminov A.G.
Kholikulov A.B.
Musaev N.U.
Ishankhodzhaeva Z.R.
Yunusova Kh.E.
Kobzeva O.P.
Juraeva S.N.
Siddikov R.B.
Ernazarov Sh.E.
Narbekov A.V.
Xudoykulov U.K.
Xidirov A.M.
Tukhtabekov K.A.
Baltabayeva M.M.
Kandakharov A.Kh.
Akramova F.A.
Alinazarova D.V.
Usarov U.A.
Togaev J.E.
Egamberdieva G.A.
Shakirov I.R.
Kosimov M.R.
Abdullaev A.X.
Rakhmonova M.SH.
Kamolova M.F.
Egamberdiev A.M.
Ergashev H.Y.
Raishev T.T.

Mazkur to‘plamdan “Temuriylar Renessansi va uning jahon madaniyati hamda ilm-fani rivojidadagi o‘rni”, “Mirzo Ulug‘bek – buyuk mutafakkir, alloma va davlat arbobi”, “Mirzo Ulug‘bek ilmiy maktabi va zamonaviy ilm-fan taraqqiyoti”, “Tarixiy–madaniy merosni o‘rganishda axborot texnologiyalari”, “Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb masalalari” yo‘nalishlari bo‘yicha konferensiya ishtirokchilarining maqola va tezislari o‘rin olgan.

madaniy ahamiyatga ega bo'lgan yakka va noyob ziyoratgoh hisoblanadi. Bu, ziyoratchilar va tarixiy me'moriyat qiziqishini jalb etuvchi muhim diqqatga sazovor joy, shuningdek, o'zbek va islom san'atining ulug'vorligini ta'kidlovchi markazdir. Maqbara ilmiy merosga ham bog'liqdir, chunki unda buyuk astronom Mirzo Ulug'bek dafn etilgan. Ulug'bekning ilmiy ishlari va Samarqanddagi rasadxonasi, astronomiya va matematika ilmining orbita olamidagi yutuqlari bilan bog'liq. Samarqandni ziyorat qiladigan turistlar oqimi uchun Go'ri Amir har doim eng muhim nuqtalardan biri bo'lib kelgan. Uning gumbaz ostidagi katta sahnida ziyoratchilar namoz o'qishadi va tarixga ehtirom ko'rsatishadi.

Maqbaraning me'moriy uslubi, xususan uning gumbaz va naqshinkor bezaklar Samarqanddagi va butun Markaziy Osiyo me'morchiligining eng yaxshi namoyishidir va butun dunyo bo'ylab san'at ixlosmandlarini jalb etadi. Go'ri Amir, Amir Temur va Temuriylar sulolasining qabrlari joylashganligi sababli, ko'plab musulmonlar va tarixiy meraklilar tomonidan ziyorat qilinadigan muqaddas joydir. Maqbarada, jumladan, Mirzo Ulug'bek kabi buyuk olimlar ham dafn etilgani uchun, u o'z davridagi ilmiy va ma'rifatparvarlikning ramziga aylangan. Go'ri Amir maqbarasi sayyohlik tashkilotlari tomonidan turistik dasturlarning ajralmas qismi sifatida ko'rsatiladi va bu uning Samarqand shahridagi diqqatga sazovor joylari orasidagi o'rni muhimligini anglatadi.

Maqbara diniy ehtirom va marosimlar o'tkaziladigan, islom olamidagi muhim ziyoratchilik markazlaridan biri hisoblanadi. Go'ri Amir UNESCO tomonidan Jahon Merosi ro'yxatiga kiritilgan Samarqandning tarixiy mazmunining asosiy qismlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli, Go'ri Amir maqbarasi nafaqat Samarqand shahrida, balki butun O'zbekistondagi, hatto butun Islom dunyosidagi eng muhim ziyoratgohlar va tarixiy yodgorliklardan biri sifatida tanilgan va ulkan ehtiromga sazovordir. Maqbarada madaniyat va san'atning boy tarixi mavjud, u O'zbekiston va uning xalqining madaniy o'zligi va me'morchilik yutuqlarini ifoda etadi. Maqbara dafn etish joyi sifatida nafaqat o'sha davrning me'moriy san'atining yorqin namoyishidir, balki Amir Temur imperiyasining qudrat va ulug'vorligini ta'kidlashga xizmat qiladigan muhim me'moriy yodgorlik hamdir. Bu yerda Amir Temur o'zini va sulolasining muhim a'zolarini Temuriylar saltanatining buyukligi va tarixiy merosini namoyish etadigan tarzda joriy etgan birinchi darajali madaniy va tarixiy obida sifatida ko'rish mumkin. Bu, shubhasiz, Samarqand shahrining va butun O'zbekistonning diqqatga sazovor joylaridan biriga aylangan.

Adabiyotlar:

1. Jiyanov P.Yu.R.Xudoynazarov "O'zbekiston-ziyosat turizm markazlaridan biri". Buyuk ipak yo'li chorrahasida ziyosat turizmining renessansi (ilmiy maqolalar to'plami). S.: 2019 y. -192 s

2. Xudoyarov A. O‘zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy jihatlari. “Islom ziyosi” ilmiy jurnali. O‘zXIA.4-son 2019yil

3. Davlatov O. Alisher Navoiy va Amir Temur. «O‘zbekiston adabiyoti va san’ati» gazetasi, 2013 yil 14-son.

4. Qodirov B. Amir Temur madaniyat va ilm-fan homiysi. —Ijodiy parvoz gazetasi, 4 (60)-son, aprel, 2018.

5. Frederik Bopertyui-Bressan. Amir Temur dunyo olimlari va adiblari nigohida. Xalqaro ilmiy-amaliy Konferensiya. Sentyabr, 2021.

6. Кандахаров, А. Х. (2014). РОЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ И КУЛЬТУРЫ В СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ В БУХАРСКОМ ХАНСТВЕ XVI ВЕКА. *Апробация*, (11), 9.

andakharov, A. K. (2023). THE ROLE OF PILGRIMS OF NAVOI REGION IN THE DEVELOPMENT OF INTERNAL TOURISM. *Oriental Journal of History, Politics and Law*, 3(06), 76.

АМИР ТЕМУР – МОҲИР ДИПЛОМАТ, ЮКСАК МАДАНИЯТ СОҲИБИ

Саъдуллаева М.Х.

илмий раҳбар

Жумабаев С.

Чирчиқ давлат педагогика университети талабаси

Амир Темур XIV асрнинг иккинчи ярми XV аср бошларидаги таниқли давлат арбоби, истеъдодли қўмондони ва ақлли сиёсатчиси бўлган. Хитой, Ҳиндистон, Мўғулистон, Олтин Ўрда, Ироқ, Византия ва бошқа мамлакатлар ҳукмдорлари Темурга ўз элчиларини юборишди. Соҳибқироннинг Франция, Англия, Испания, Византия, Миср, Хитой, Ҳиндистон, Усмонли империяси ҳукмдорлари билан дипломатик алоқалари ва ёзишмалари тарихдан яхши маълум. Амир Темур ва Темурийлар сулоласи даврида дипломатия юқори даражага кўтарилди.

Амир Темур саройига дунёнинг турли мамлакатларидан, шу жумладан Европадан ўнлаб элчилар ташриф буюришди, тарихда биринчи марта Осиё ва Европа давлатлари геосиёсий тизими асосида бирлашдилар. Бу нафақат катта афзалликларни, балки тўсиқсиз йўлларни савдогарлар учун очди [1]. Амир Темур вакили бўлган элчиларнинг номлари Европа ва Осиёдаги Темурийлар давлати йилномаларида Мухаммад Кеший Шаҳрисабза, шунингдек, Мавлоно Ҳофиз, Ғиёсиддин Наққош, Абдураззоқ Самарқандий сақланиб қолган.

Амир Темур даврида бевосита дипломатик алоқа Испания билан билан ўрнатилди. Соҳибқирон элчилар дахлсизлиги тамойилига амал қилган жумладан элчи унга Миср султонидан мактубни етказганида “Агар қирол элчиларига тегмаслик анъанаси бўлмаганида, мен у билан қандай муносабатда бўлишни билар эдим ва мен унинг тақдирини ҳал қилган бўлардим”. 1370 йилда у қораловчи шеърӣ мактуб юборди.

Элчисини қамаб қўйган Хоразм Шоҳ Юсуф сўфӣйга ҳар сафар Амир Темур ўз хабарчиси Жалолиддин Баҳодирни турли мамлакатларга юбораётганда унинг хабарларига “элчи учун ўлим ва асирлик йўқ. Унинг вазифаси менинг буюртмамни аниқ бажариш учун. Элчимни қайтариб олиб келинг”. Айни пайтда у ўзи эмас фақат элчиларнинг ҳаётини, балки уларнинг мол-мулкани, молларини ва идишларини ҳам сақлаб қолди. Темур ҳақида шундай дейилган: “Агар элчининг мулкидан бирор нарса йўқолса, ушбу ҳудуд маъмурияти йўқолганларни қоплайди” [2].

1402 йилда Анқарада турк султони Боязид билан Амир Темур ҳал қилувчи жанг арафасида, Кастилия элчилари Паё де Сотомасер ва Хернан Санчес Паласуэлос Амир кучи ҳақида билиш учун унинг қароргоҳига келди. Улар биринчилардан бўлиб Амир Темурни Боязиднинг буюк ғалабаси билан табриклади. Шу билан бирга, “дўстликни мустаҳкамлаш” учун Амир Темур ўз хабарчиси Мухаммад Ал-Хожига совғалар ва мактублар юборди. Амир Темур билан иттифокни янада мустаҳкамлаш ва савдо алоқаларини ўрнатиш учун Генрих III томонидан Самарқандга юборилган ўзаро элчихонага унинг вакили Руи Гонсалес де Клавихо бошчилик қилди. У билан бирга илоҳиёт устаси Фра Алфонсо Паеса Мария ва Қирол кўрикчиси Гомес Де Салазар узок сафарга чиқишди.

1404 йил 8 сентябрда Амир Темур Самарқанддаги саройида Испания қиролининг элчиларини қабул қилди. Улардан шоҳнинг соғлиғи ҳақида сўрашди. Амир Темур йиғилганларни умумлаштириб шундай деди: “мана бу элчиларни менга ўғлим, Испания қироли, дунёнинг чеккасида яшовчи Франклар шоҳининг биринчиси юборди. Улар ҳақиқатан ҳам буюк халқ ва мен ўғлим қиролга [Испания] барака бераман. Агар у сизни фақат хат билан, совғаларсиз юборган бўлса, мен унинг соғлиғи ва ишлари ҳақида билишдан жуда хурсандман”. Испания элчилари Самарқандда деярли уч ой қолишди ва бу шаҳарни фақат 21 ноябрда тарк этишди. Испанияга қайтиб келгач, Руи Гонсалес де Клавихо “Самарқандга Темур саройига (1403-1406) саёҳат кундалиги” ни якунлади ва уни бутун саёҳат давомида сақлаб қолди, у Испанияга қайтиб келганидан кейин ёзган деб ишонилади. Испания элчисининг эслатмалари Руи Гонсалес де Клавихо [3] Самарқандга борадиган йўл давомида соҳибқиронга кетаётганларнинг ҳаракатини таъминлайдиган

кечаю кундуз от ўтиш жойлари бўлганлигини айтилган. Хорижликлар учун ҳамма жойда сув ва озиқ-овқат билан таъминланган катта карвонсаройлар қурилган. У ерда элчиларни қўриқлаш, хизмат қилиш ва уларга ҳамроҳлик қилиш учун ишлайдиган одамлар ҳам бор эди. Ўтиборлиси шуки, Амир Темур элчиларга махсус йўл пули тайинлаган. Ибн Арабшоҳнинг ёзишича, 1404 йилда Хитой, Ҳиндистон, Франция, Эрон, Дашти Қипчоқ, Синд ва бошқа яқин ва узоқ давлатларнинг элчилари келган.

Испания қиролининг элчиси йўлда улар билан бирга келди. Учрашувлар ва тадбирлар тавсифидан маълумки, Самарқандга Испания ва Флоренциядан қизил мато, Бордо мато, кумуш идиш-товоқ, мато ва жун кийимлардан ясалган нозик буюмлар олиб келинган. Ҳар бир босқинчилик юришидан сўнг Темур вайрон қилинган жойларни дарҳол тиклашга ҳаракат қилди ва бунга ўзининг энг яхши меъморларини жалб қилди. Масалан, ўша пайтда Олтин Ўрда томонидан қўллаб-қувватланган Хоразмда йирик қўзғолон бостирилгандан сўнг, бу ҳудуд Темурийлар давлатининг бир қисми ҳисобланганига қарамай, ҳукмдор уни қайта тиклади. Қонли жанглар натижасида бу ҳудуддаги шаҳарлар деярли бутунлай вайрон бўлди. Аммо кейин у ерда ноёб меъморий ансамбллар яратилди, уларнинг баъзилари бугунги кунгача сақланиб қолган. Амир Темурнинг Валуа сулоласидан Франция қироли Карл VI га 1402 йил ёзган мактуби Ўзбекистон-Франция муносабатларининг узоқ тарихидан далолат беради.

Европалик икки дипломатнинг Амир Темур ҳақидаги хотираларидан ўша даврда сақланиб қолган ҳужжатлардан биз Темурнинг Франция қироли Карл VI билан ёзишмаларини биламиз Валоис сулоласи, Темурнинг иккита хати ва қиролнинг битта жавоб хати, инглиз қироли Ланкастерлик Генрих IV нинг Амир Темурга ёзган хати ва Темурнинг мактуби. Бу ерда Кастилия қиролининг Темурга ёзган мактуби ҳақида ҳам айтиб ўтиш керак. Бу ёзишмалар, Византия императорининг мактубидан ташқари, Анқара жангидан кейин амалга оширилган ва уларнинг ҳар бирида Темурнинг ғалабаси ва унинг давлати билан савдо алоқаларини ўрнатиш нияти бўлганлиги айтилган.

1403 йил май ойида Парижга Чарлз VI томонидан қабул қилиниши, ҳақида ҳикоя қилади. Кейинчалик Юҳанно Темурнинг француз тилида хроникасини тузганлиги ҳақида ҳам маълумот бор. Темур давлатига хориж савдогарлар хавфсиз ташриф буюради ва уларни бутун мамлакат бўйлаб хавфсизлигини таъминлайди, айниқса Франклар ва насронийлар ташриф буюришган. У савдогарлар хавфсизлигини энг катта ҳийла билан ўрнатди: агар бирон бир савдогар ўз мамлакатининг исталган жойида ўғирланган бўлса, унда савдогар ўғирланган барча мамлакатлар уни икки марта қайтариб беришади савдогар йўқотганидан беш баравар кўп жарима тўлайдилар. Ушбу

фармонга келсак, унинг барча жойларда амалдорлари бор ва адолатни қатъий қўллаб-қувватлайди [4]. Амир Темур ўз даврининг моҳир дипломати сифатида тарихда чуқур из қолдирди. У ўзининг сиёсий мақсадларига эришиш учун тинч дипломатия усуллари харбий ҳаракатлар билан моҳирона бирлаштира олди. Хитойлик олимларнинг ёзишича, у ўз элчиларини Хон-Балигга юбориб, Хитой билан дипломатик ва савдо алоқаларини ривожлантиришга ҳисса қўшган [5]. Мавлоно Ҳофиз, 1388 йилда, 1391 йилда Шохалил, 1392 йилда Нигмат Ад-Дин, 1394 ва 1395 йилларда Дарвиш, 1396 йилда Аламаддин Амир Темур томонидан Пекинга юборилган элчихоналар томонидан бошқарилган. Улар Хитой императорига совға сифатида отлар, туялар ва бошқа нарсаларни олиб боришган. Хитой императори, ўз навбатида, кумуш тангалар ва ипак матоларни юборди. 1396 йилда Амир Темур ўз элчиси Аламаиддин орқали Хитой императорига хат юборди ва унда унга юборилган совғалардан мамнунлигини билдирди [6].

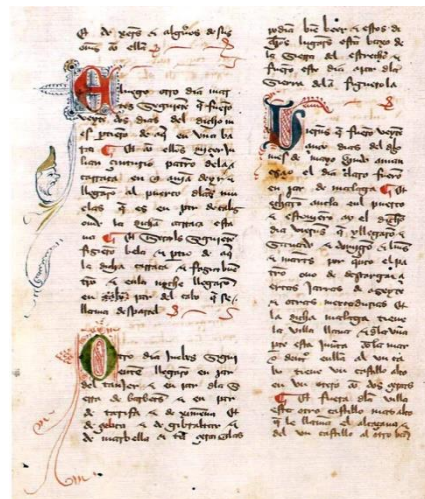
Энди ғарб шоҳларининг мактубларини батафсил кўриб чиқамиз. Темурнинг Франция қироли Карлга 1402 йилда ёзган биринчи мактубида биз савдо алоқалари ҳақида қуйидагиларни ўқиймиз: “бундан ташқари, сизнинг савдогарларингиз ушбу мамлакатимизга юборилиши керак, чунки биз уларга бу ерда ҳурмат кўрсатамиз. Бундан ташқари, савдогарларимиз ўша ерларга бориб, уларга бир хил эҳтиром кўрсатилсин”. Ҳеч ким уларга нисбатан зўравонлик қилмайди ва кўп нарсани қидирмайди, чунки дунё савдогарлар туфайли Англия қироли Ланкастер Генрих Темурга йўллаган мактубида икки давлат ўртасидаги дўстона муносабатларга умид билдириб, қуйидагиларни ёзади: “сизнинг улуғворлигингиз бизнинг чегараларимиз ва бошқа ишларимизнинг кенгайиши ҳақида хабардор қилинган ва бизнинг сизнинг ўтмишдошларингиз даврида қилганидек, бизнинг давлатларимиз савдогарлари бир-бирлари билан тинч йўл билан учрашишлари учун кучли истакни тенг равишда ифода этган”. Бу мактуб Англия қиролининг Темур мактубига жавобидир. Темурнинг ёзган мактуби Англия ёки чет эл архивларида топилмаган.

Архиепископ томонидан ушбу асарнинг йигирма иккинчи қисмида муҳим маълумотлар берилган. Темур насронийларга ҳеч қандай зўравонликка йўл қўймайди, уларни ўз мамлакатларида ёрқин яшашларини таъминлаган ва уларга ўз қонунларидан фойдаланишга, черковларга эга бўлишга ва насроний халқлари орасида бўлгани каби ўз хизматларини бажаришга имкон беради айниқса савдогарларга. Амир Темур ўз қароргоҳида жангга гувоҳ бўлган испан элчиларини қабул қилиб, уларга шараф бериб, ўз ватанларига қайтишга рухсат берди. Амир Темур Испания қиролининг элчиларига алоҳида илтифот кўрсатиб, уларнинг шарафига тантанали зиёфатлар уюштирди, уларга

қимматбаҳо совғалар топширди ва ўз ватанларига қайтишларига рухсат берди [7]. Хукмдорларнинг ўз элчилари орқали бир-бирига юборган мактубларида икки мамлакат ўртасидаги дўстона алоқалар мустаҳкамлангани шунингдек, савдо алоқалари ривожланганини таъкидланган. Ушбу элчихонада бевосита иштирок этган Руи Гонсалес де Клавихо бугунги кунгача сақланиб қолган кундалигида Самарқандга саёҳати ҳақида батафсил ёзган. Фанда “Самарқанддаги Амир Темур саройига саёҳат кундалиги” деб номланган. Амир Темур ўзининг барча ёзишмаларида Шарқ дипломатияси ёрликларига амал қилган. У шахсан ҳар доим қадим замонлардан бери мавжуд бўлган “элчига ўлим йўқ” дипломатик қонунига амал қилган. Темур давлатида хорижий элчиларни қабул қилиш учун барча шароитлар яратилган бўлиб, уларнинг яшаш жойлари, тадбирлар ўтказиш, байрам маросимларида иштирок этиш ва хукмдорларга мўлжалланган совғалар алмашиш тартиб-қоидалари ҳам ишлаб чиқилган [8].

Ватикан вакили архиепископ “Дунё билимлари бўйича маълумотнома” деб номланган савдо карвонлари учун қўлланма ёзди. Унинг ташқи сиёсати кучли империяни яратишда муҳим рол ўйнади. Мавлоно Жалолиддин Ал-Холидия, Ал-Коший, Мавлоно Абдуллоҳ Коший, Ал Коший каби кешлик таниқли дипломатлар бор эди. Улар ўз соҳаларида билимли ва маҳоратли эдилар. Ички ва ташқи савдо Хитой, Ҳиндистон, Россия, Испания, Франция ва Англия билан доимий савдо алоқалари ўрнатилди. Пул ислоҳоти туфайли барқарор молиявий аҳвол таъминланди. Темур номи ёзилган кумуш тангалар муомалага киритилди, улар 50 дан ортиқ зарбхоналарда зарб қилинган. Амир Темур даврида моддий ва маънавий маданият қайта тикланмоқда [8]. Шундай қилиб, Темур ва Тўхтамиш ўртасидаги муносабатлар рус князликларидаги вазиятга таъсир кўрсатди ва кўплаб Европа халқларининг тақдири Темур ва Баязид ўртасидаги муносабатларга боғлиқ эди. XV асрнинг бошларида, Темурнинг Анкара яқинидаги турк султони Баязид билан ҳал қилувчи жанги арафасида 1402 йил ёзида Византия империяси, Испания, Англия Францияси ва бошқа Европа мамлакатларидан элчихоналар Усмонли империяси каби қудратли давлатга қарши биргаликда кураш олиб бориш таклифи билан кичик Осиёдаги Темур штаб-квартирасига етиб боришди.

“Давлатларни забт этиш санъати, - деб ёзган Темур, мен учун шахмат ўйини эди”. “Темур тузукларида” да Темур ўз фуқароларини 12 синфга ажратади ва ўн иккинчи синфни тавсифлашда қуйидагиларни баён қилади: “мен барча минтақалар ва барча давлатларнинг саёҳатчиларига чет эл шоҳликлари ҳақида хабар бериш учун ёрдам қўлини чўздим, дунёнинг барча мамлакатларига савдогарлар ва қарвон бошлиқларини юбордим, уларга энг ноёб нарсаларни олиб келишни буюрдим. Хотан, Хитой, Ҳиндистон, Миср, Арабистон, Сурия, Рим ва ҳатто Франклар давлатига элчи жўнатган.

Темур учун унинг сиёсати 1368 йилда ҳокимият тепасига келган Хитой империясининг Мин сулоласи билан устувор аҳамиятга эга эди, 1398 йилда Самарқандга келган Хитой элчиси Ан-чи 12 йилни кечиктирди. Хитой ҳукмдори такаббурлик билан унинг устунлигини тан олишни ва ўлпон тўлашни талаб қилди, бу эса Хитойга юришни бошлаган Темурни ғазаблантирди. Темур давлати ва унинг вориси Мирзо Улуғбек таркибида илгари ташкил этилган иқтисодий, маданий ва алоқаларни Шарқий Туркистон ва Трансоксиана халқлари ўртасидаги қариндошлик алоқаларини ўрнатган. Де Клавихо учрашув ва совғалар ва тантанали маросимини батафсил тасвирлаб берди: “ипак нақшли кичкина гиламчада ўтирар, тирсаги эса кичкина думалоқ ёстиққа суянарди. У нақшсиз силлиқ ипак кўйлак кийган, бошида эса тепасида ёқут ва қимматбаҳо тошлар билан баланд оқ бош кийим кийган эди. Амир делегацияга дўстона ва сахий эди. Катта зиёфат уюштирилди, байрамона дастурхон қўйилди ва рассомлар таклиф қилинди”. Испаниялик дипломат ўз кундалигида Темур саройида бўлишини, Самарқанддаги саройларни, қишлоқ чодирларини, кўриб ҳайратда қолдирганини баён қилади. Амир Темур Испания қиролининг элчиларига ҳимоя мактубларини топширди ва делегация 1404 йил 21 ноябрда Бухорога йўл олди. Бухорода бир ҳафта бўлганларида Амир Темур Хитойга юриш пайтида кутилмаганда вафот этди ва Испанлар ўз ватанларига қайтишга мажбур бўлдилар. Саёҳатчилар Испанияга қозоқ даштлари орқали қайтиб келишди, 1406 йил март ойида Кастилияга қайтиб келишди.

Бугун Ўзбекистон ҳудудида сиз Руи Гонсалес де Клавихо ташриф буюрган энг гўзал жойларга ташриф буюришингиз мумкин: Сурхандарё, Самарқанд Шахрисабз довони. Бундай жойлар Европаликларнинг сўзларига кўра, ёввойи даштлар бўлиб туюлди, аммо Руи Гонсалеснинг ташрифи

давомида улар ҳақидаги фикр ўзгарди. Илгари узоқ ерлар европаликлар учун номаълум бўлган буюк цивилизацияларнинг сўнгги ютуқларига кўра пайдо бўлди.

Амир Темур ўз сиёсатида бошқа халқлар ва мамлакатлар билан ўзаро манфаатли савдо-иқтисодий ва маданий алоқаларни ўрнатиш ва ривожлантиришга қаратилган барча ўринишларни мамнуният билан қабул қилди. У мўғуллар истилосидан кейин аҳамиятини йўқотган Буюк Ипак йўлини тиклашга муваффақ бўлди. Амир Темур халқаро савдо алоқаларининг кенгайиши бутун мамлакат иқтисодий тараққиётига хизмат қилишини яхши биларди. Шу мақсадда у ички ва ташқи савдони ривожлантиришга, карвон йўлларининг хавфсизлигини таъминлашга ва карвонсаройлар қурилишига катта эътибор берди.

Юқоридаги фактларга асосланиб айтиш мумкинки, Амир Темурнинг фаол дипломатик сиёсати натижасида ўша даврдаги деярли барча кучли давлатлар билан яқин ва барқарор алоқалар ўрнатилди. Ушбу қоида минтақанинг бошқа давлатлар билан савдо-иқтисодий ва маданий алоқаларини ривожлантиришга ёрдам берди. Хусусан, Амир Темур Хитой императори Тайзуга йўллаган мактубида карвонсаройлар орасидаги йўллар очилди, қароқчилар йўқ қилинди, узоқ мамлакатларга борадиган йўллар хавфсиз бўлиб, саёҳатчилар хавф-хатарга дучор бўлмайдилар. Амир Темур Византия, Венеция, Испания, Франция ва Англия каби Европа давлатлари билан яқин иқтисодий ҳамкорлик ўрнатишга муваффақ бўлди. Бугунги кунда Амир Темур ҳаёти, ташқи сиёсати, “Темур тузуклари” асари кенг жамоатчиликда катта қизиқиш уйғотмоқда.

Амир Темурнинг давлатчилик, маданият ва илм-фан соҳасидаги буюк меросини ўрганишга қизиқиш ортиб бормоқда. Мамлакатимизда ва дунёнинг кўплаб мамлакатларида соҳибқироннинг жаҳон цивилизациясига қўшган улкан ҳиссаси ҳақида кўплаб асарлар яратилиб, кенг жамоатчиликка тақдим этилаётгани бунинг далилидир. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотлар ижтимоий-сиёсий, маданий-иқтисодий соҳаларни янада ривожлантириш, тинчлик ва миллатлараро тотувликни мустаҳкамлаш тамойилига асосланади: “Халқ давлат органларига эмас, давлат органлари халққа хизмат қилиши керак”. Бу тамойил ва ислохотлар буюк ва адолатли ҳукмдор Амир Темур фаолиятини тўлиқ акс эттиргани билан диққатга сазовордир.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, Амир Темур дипломатик алоқалари, унинг Ғарбий Европа давлатлари билан халқаро музокаралари санъати юқори чўққиларга эришган. Амир Темур ташқи сиёсатининг айрим